

CIVIL LOBBI UNIÓS CIVIL PÉNZEKÉRT: ÉRDEMES!

A környezetvédelmi civil érdekek és a fenntarthatóság elveinek érvényesülését szorgalmazza a Zöld Régiók Hálózata a területfejlesztési és a fejlesztéspolitikai döntésekben. A társadalmi részvétel megerősítése érdekében a Hálózat tagjai európai uniós fejlesztési források felhasználási terveit, programjait is véleményezik, javaslatoknak köszönhetően idén nyáron szinte minden régióban uniós pályázati keret nyílt civil célokra. A 2013 utáni kohéziós politika kereteinek kialakításában való részvétel épp ilyen fontos.

A Magyar Természetvédők Szövetsége (MTVSZ) és a CSEMETE Természet- és Környezetvédelmi Egyesület által koordinált, 2009-10-ben európai uniós forrásból támogatott program keretében a Hálózat tagjai részt vesznek különböző tanácsadó testületek, monitoring bizottságok munkájában és biztosítják a tudásmegosztást és információcserét a civil érdekek érvényesítése érdekében. A Zöld Régiók Hálózata teljesen lefedi Magyarországot, mind a hét régióban létrejött egy-egy regionális hálózat, amelyhez több mint 170 környezet- és természetvédő civil szervezet csatlakozott. Ezek közül 34 működik a Közép-Magyarországi régióban. A hálózat konferenciák rendezésével, képzések, műhelyek szervezésével, levelezőlisták üzemeltetésével támogatja a kisebb civil szervezeteket.

A Hálózat nyomon követi és véleményezi az európai uniós támogatási alapok felhasználását meghatározó fejlesztési terveket, programokat is. Javaslatok kedvező változást eredményeztek. Így például 2011 folyamán mind a hat konvergencia régióban elindult olyan uniós pályázati keret, amelyre civil szervezetek pályázhatnak környezetfejlesztési, infrastruktúrafejlesztési, közösségfejlesztési, környezeti szemléletformálási és szociális szolgáltatások céljára. A támogatható tevékenységek a környezet minőségének javulását és az uniós források átláthatóbb, hatékonyabb, közhasznú felhasználását szolgálják.

2011-ben megkezdődött az Új Széchenyi Terv „utódját” megalapozó, 2014-től az EU tagállamai rendelkezésére álló fejlesztési források kereteinek, feltételeinek tervezése. A Zöld Régiók Hálózata tagjai és más civilek is nyomon követik az uniós és majdan hazai tervezési folyamatokat is, és igyekeznek részt venni azokban. Hírlevelünk két cikkével ebben szeretnénk eligazítást nyújtani.

BUDAPEST FEHÉR ÉS ZÖLD KÖNYVE

Nyár közepére készült el Budapest Fehér Könyve, amely 50 pontban tartalmazta a legkritikusabbnak tartott, öröklött problémákat. Augusztus végén pedig Tarlós István főpolgármester bemutatta a főváros Zöld Könyvét, amely a kilábaláshoz szükséges tervezett lépéseket vázolta fel.

A környezetvédő civil szervezetek július 15-én sajtótájékoztató keretében¹ vázoltak fel javaslatokat a Tarlós István főpolgármester által nyilvánosságra hozott Fehér Könyvben² leírt problémákra. A tájékoztatón - amelyet a Greenpeace, a Levegő Munkacsoport, a Magyar Kerékpárosklub és a Városi és Elővárosi Közlekedési Egyesület (VEKE) közösen szervezett - a Fővárosi Önkormányzatot Bagdy Gábor pénzügyekért felelős főpolgármester-helyettes képviselte. Nem véletlenül, hiszen közsímet, hogy sok magyar önkormányzathoz hasonlóan a főváros is el van adósodva, és számos égető probléma az elmúlt évek rossz pénzügyi irányításának köszönhető.

A főváros térsége Magyarország legdinamikusabb, legnagyobb gazdasági teljesítményt felmutató területe. Ennek ellenére az épületállománya, a közterületei, az infrastruktúrája elhanyagolt, kivéve azokat a presztízsbetűházásokat, amelyek viszont - egyéb gazdálkodási hibák mellett - nem egy esetben a vagyonszűkülésnek és a túlköltségeknek is okozói.

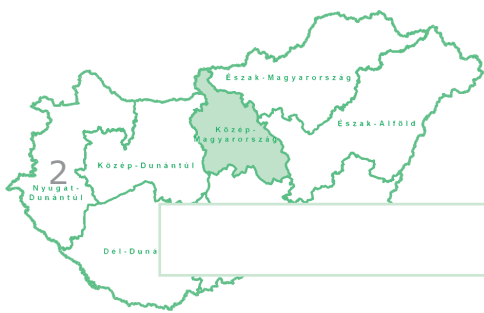
A zöld szervezetek a sajtótájékoztatón felhívták a figyelmet arra, hová vezet, ha a főváros mereven elzárkózik a döntéshozatal át-

láthatóvá tételétől, a társadalom véleményét tolmácsoló civil szervezetek javaslatainak mérlegelésétől. Erre az egyik legszomorúbb példa a 4-es metró kálváriája. Már a kilencvenes évek közepétől folyamatosan jelezte a Levegő Munkacsoport, hogy a város területének csak töredékét érintő, drága és rosszul előkészített megoldás helyett inkább a teljes városterületre kiterjedő kisebb korrekciókat, kiegészítéseket, a kötőpályás hálózatok fejlesztését kellene mielőbb megvalósítani. Ilyen módon sokkal több ember számára lehetett volna a közlekedési körülményeket javítani.

A Fehér Könyv 50 pontban különféle, az előző vezetéstől öröklött problémát sorol fel - szervezeteket, projekteket, eljárás gyakorlatokat - vegyesen. A listát a pénzügyi helyzettel kezdi. A főváros „hivatalosan” 173 milliárdos adósságállománya a BKV külső és belső adósságállományával együtt máris 1000 milliárd lenne valójában. Ehhez hozzátehetnénk, hogy a belső vagy rejtett adósságunk ennél nagyságrenddel több, köszönhetően annak, hogy a gazdálkodás több évtizedes rossz gyakorlata hagyta elavulni a berendezéseket, lepusztulni az épületeket, az utakat, stb.

TARTALOMJEGYZÉK

Budapest Fehér és Zöld Könyve	1
Megéri nekünk a dunai hajóút fejlesztése?	3
Az Óbudai Gázgyár	4
Kohéziós politika: hogyan tovább?	5
Ajánlások a partnerség 2013 utáni kohéziós politikában való alkalmazásához	6
Ahol a klímavédelem és a józan ész találkozik	7
A Kárpát-medencében lezajlott éghajlatváltozás tájékológiai vonatkozásai	8

BUDAPEST FEHÉR ÉS ZÖLD KÖNYVE

Vagyonfelélés tehát nemcsak a sokszor homályos körülmények között lezajlott privatizációval, a vagyonelemek eladásával ment végbe, hanem ennek tekinthetők az elavult, bár még üzemelő vagyonelemek is, amelynek könyv szerinti értéke nemegyszer a nullához közeledik.

A Fehér Könyv szerint a főváros tulajdonában levő közmű és közszolgáltató vállalatoknál rengeteg volt a szabálytalanság, a pazarlás. Ennek levét a szolgáltatást igénybe vevők itták meg a folyamatosan, infláció felett növekvő díjakban, amelyek mögött nem volt többletszolgáltatás. Kérdés, hogy a gazdálkodás átláthatóbbá és racionálisabbá tétele érdekében létrehozott két holdingnak, a Budapesti Városüzemeltetési Központnak és a Budapesti Közlekedési Központnak lesznek-e eszközei a problémák mérésére.

A Levegő Munkacsoport az elmúlt két évtizedben számos tanulmányt, javaslatot készített a fővárosnak a városi terjeszkedés költségeiről, az ún. PPP konstrukcióban készülő beruházások veszélyeiről, az építési szabályozás anomáliáiról illetve a közlekedés színvonalassá tételének lehetséges módjairól. A Fehér Könyvben leírt (és abban fel nem sorolt) súlyos problémák gyökere abban van, hogy a magánérdeket gyakran a közérdek elé helyezték, és átláthatatlan volt a rendszer. Nem érvényesült a „szennyező illetve az okozó fizet” elve.

Bagdy Gábor ígéretet tett arra, hogy a jövőben Budapest vezetése folytatja a párbeszédet a civil szervezetekkel. Reméljük, hogy a főváros rövid időn belül kialakítja az együttműködés intézményes formáját, hiszen aligha képzelhető el a problémák megoldása az ott élők bevonása, a civil szervezetek aktív támogatása nélkül.

Augusztus végén megjelent a fővárosi Zöld Könyv³ is, amelyben a városvezetés a hivatalba lépése óta tett változtatásokat és a ciklusra vonatkozó terveket ismerteti. A további eladósodás megállítására első lépésben elkészítik a teljes vagyonleltárt, és meghatározzák a főváros feladatellátásához szükséges vagyonelemek körét.

A Zöld Könyv külön foglalkozik néhány kiemelt projekttel. A IX. kerületben, a Közraktárak helyén létrejövő kulturális központ (CET) magán viseli a PPP beruházások összes gyengeségét. A Budapest Szíve Program, amely a Belváros közterületeinek rehabilitációját és a forgalomcsillapítást tűzte ki célul, és ehhez jelentős uniós támogatást is kapott, ugyancsak szervezési és előkészítettség problémákkal küzd. Máig nincs döntés arról, hogy mi lesz a Károly körút felőli ideiglenes park és parkoló, az ún. Városháza Fórum sorsa. A környéken élők és vállalkozók közül a legtöbben egy szabad tér kialakítását szeretnék, ahol megtalálhatók a találkozások, ideiglenes rendezvények számára is alkalmas burkolt elemek, és a nyári hőségben is kellemes fás zöldterületek. A szomszédos Gödör környékének közkedveltsége és egyben zsúfoltsága is láthatóan ezt

az igényt erősíti meg. Szó van még ezen kívül a Városligeti Műjégpálya megnyitásáról, a Széll Kálmán tér (volt Moszkva tér) korszerűsítéséről, a júliusi zöld sajtótájékoztatón említett óbudai gázgyári épületekről és a vitatott Római parti védőgát beruházásról is.

A jövő fejlesztései elsősorban a közlekedési hálózatra vonatkoznak. A megkezdett beruházások és sürgős rekonstrukciók mellett a kötőtpályás közlekedés továbbfejlesztését előkészítő megvalósíthatósági tanulmányok szerepelnek ebben.

A városvezetésnek, több vállalata (temetkezés, fürdők, közterület fenntartás stb.) átvilágítása illetve átszervezése kapcsán sikerült több milliárd forint megtakarítási lehetőséget találni. A pénzügyi egyensúly megteremtése érdekében azonban az adók és díjbevételek reformjára, a kerületek és a főváros közötti megosztás újragondolására is szükség van. A többletforrásokat elsősorban a közösségi közlekedés fejlesztésére és az utak karbantartására kívánják fordítani. Környezetvédelmi szempontból is megemlítendő a hulladékgyűjtéssel kapcsolatos álláspont: növelni kívánják a szelektív gyűjtés arányát, valamint tervezik a hulladékégetés bővítését a távfűtési költségek csökkentése érdekében. A távfűtést egyébként is kiemelten kezelik, ami a főváros levegőtisztasága szempontjából is támogatandó erőfeszítés.

Megemlítjük még a készülő sportkonceptiót. A tömegsport a rendszerváltás óta a főváros egyik legmostohább területe. Az átgondolatlan privatizációval közel száz nagyobb sportpálya szűnt meg. Hasonló sorsra jutottak a hajdani vízisport telepek is. Kíváncsian várjuk, hogy az új vezetésnek sikerül-e valós eredményeket felmutatni a lakosság „megmozgatásában”. Ez egyben az egyik legnagyobb betegség megelőző, és így költségkímélő programja is lehetne a fővárosnak.

A következő hónapokban további átalakítások várhatók részben a főváros és a kerületek, részben pedig az állami és önkormányzati feladat- illetve forrásmegosztásban. Ez a nagy ellátórendszereket, az oktatást, az egészségügyet is érinti, és az átalakuló fővárosi szervezetekre is kihatással lesz. Csak reménykedhetünk abban, hogy a ciklus nemcsak a folyamatos átalakításokról szól majd, hanem érdemi eredményeket is sikerül elérni a főváros természetes és épített környezetének jobbításában.

Beliczay Erzsébet
Levegő Munkacsoport
beli@levego.hu

Hivatkozások:

(1) http://www.levego.hu/hirek/2011/07/kornyeztvedo_civil_szervezetek_valasza_tarlos_istvan_feher_konyvere

(2) <http://www.fidesz.hu/index.php?menu=letoltes&letoltesid=11720>

(3) http://www.budapest.hu/resource.aspx?ResourceID=20110829_zoldkonyv

A Fehér Könyv sajtótájékoztatójának háttéranyagai:

(4) Mit kellett volna, és mit lehet még másképp tenni Budapesten? <http://levego.hu/node/3503>

(5) Kerékpáros Budapest <http://levego.hu/node/3504>

(6) A Zöld Könyv sajtótájékoztatójáról készült videó: <http://onkormanyzati.tv/index.php?id=20&viewMode=video&contentid=2011082912000004&type=1>

(7) A Levegő Munkacsoport ajánlásokat dolgozott ki az állami adókkal kapcsolatban: http://www.levego.hu/hirek/2011/09/lehetseges_a_hatekonyabb_adobehajtas

(8) A sport és környezetvédelem kapcsolatáról: http://levego.hu/kapcsolodo_anyagok/a_kornyeztvedelem_es_a_sport_erdekszovetsege

MEGÉRI NEKÜNK A DUNAI HAJÓÚT FEJLESZTÉSE?

Az elmúlt években egyre többet lehetett újra hallani a Dunával kapcsolatos tervekről. A vízlépcsőtéma háttérbe szorulása óta hazánkban a Dunát érintő legnagyobb beavatkozásokat a folyó medrének kotrása okozta iparszerű kavicskitermelés céljából, amelyet azonban 1992-ben betiltottak. Napjainkban a legnagyobb változást a hajóút karbantartása céljából történő kotrási munkálatok okozzák.

A Duna szinte már csak nálunk mutatja egy szabad folyású, duzzasztástól mentes, természetes állapotát őrző folyó képét. Maga a Duna és az azt övező hullámterek, árterek Közép-Európa különlegesen értékes élőhelyei, amelyek sokrétű, mozaikos térszerkezete és stabilitása nagyon sérülékeny, így az elmúlt évszázadok során lezajlott folyószabályozások és ármentesítések ellenére is megmaradt, komoly természeti értéket képviselő árterek megőrzése hazánk kiemelt fontosságú feladata. Legnagyobb folyónk kiemelkedő értékét éppen azokon a szakaszokon előforduló élőhelyek adják, ahol a Duna még természetes módon önmaga képes alakítani medrét. A magyar szakaszon kialakult kavicszátonyok jelentik az utolsó életteret több olyan bennszülött fajnak, amelyek csak ilyen gyorsfolyású, sekélyebb vízű élőhelyeken képesek fennmaradni, s a világon szinte kizárólag a Duna vízgyűjtőjén élnek. Ezt az unikalitást jól tükrözi, hogy a hazai Duna-szakasz szinte teljes egészében (kivéve Budapest egyes részei) Natura 2000 kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület, amelyre vonatkoznak az Európai Unió élőhelyvédelmi irányelvének előírásai. Mindemellett a Duna számos országos, illetve helyi jelentőségű védett természeti területet foglal magába (köztük két nemzeti parkot), amelyek megőrzése a jövő nemzedékek számára hazai és egyben uniós feladatunk, kötelességünk.

Természetvédelmi szempontból is jelentős nehézséget jelent és problémákat okoz hazánkban, hogy a folyásirányban felettünk lévő országokban számos vízerőmű működik. A belépcsőzött szakaszok visszatartják a folyó természetes módon szállított, lebegő és görgetett hordalékát, így az alvízi országokban (Magyarországon is) a hordalékhiány miatt a meder bevágódott, kimélyült, a vízszint lecsökkent, amely folyamat napjainkban is zajlik. Ennek a negatív hatásnak a következményeként csökken a folyóhoz kapcsolódó területek talajvízszintje, a mellékágak feliszapolódnak, amely elsősorban ökológiai és vízbázis-védelmi szempontból jelent veszélyt. A hordalékjárás változását a Duna vízgyűjtő-gazdálkodási terve is jelentős vízgazdálkodási problémának ítélte és jelenleg folynak, illetve valószínűleg még intenzívebben folytatódnak az Európai Duna Régió Stratégia keretében azok a vizsgálatok, amelyek a Duna hordalékmerlegének a javításához szükséges intézkedéseket fogják megalapozni. Erre a jövőben megoldás lehet a más országokban már használatos hordalék-gazdálkodási tervezés, amelyet Magyarország is be kellene vezetni.

A hordalék-mérleget azonban a hajózási feltételeket javító beavatkozások jelentősen rontják. A jelenlegi tervek a hajózársra alkalmassá tehető természetes és mesterséges felszíni vizek vízi úttá nyilvánításáról szóló 17/2002. KöViM rendelet Dunára vonatkozó követelményeit veszik alapul, amely elavult megközelítésű, egyes nemzetközi egyezmények előírásait és ajánlásait hazánk számára előnytelenül ötvöző és jelentősen túlzó paramétereket támaszt követelményként. A rendelet módosítása már nagyon időszerű, amelyek szükségességére a Jövő Nemzedékek Országgyűlési Biztosának Hivatala által kiadott állásfoglalás is rámutat¹. Az Országos Környezetvédelmi Tanács legutóbbi állásfoglalásában² az AGN egyezményben³ (Európai Megállapodás a nemzetközi jelen-

tőségű vízi utakról) foglaltakat javasolja figyelembe venni. A nemzetközi, hazánk által is ratifikált AGN egyezményben előírtak teljesítéséhez sokkal kevésbé drasztikus beavatkozásokra lenne szükség.

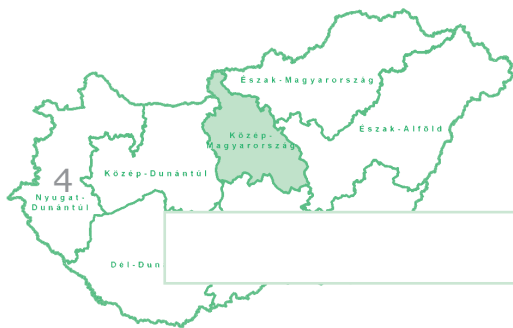
Felmerül a kérdés, hogy a hajóút fejlesztése előnyt jelent-e Magyarországnak. Ennek a kérdésnek az eldöntése még várat magára, mert hivatalosan máig nem készült költség-haszon elemzés a teherszállítás egyéb módozatainak összevetésére, illetve arra, hogy a hajóutat milyen mértékben érdemes fejleszteni. Egy ilyen komplex vizsgálat rávilágíthatna arra, hogy ez a fejlesztés valóban hasznára válik-e az országnak, vagy sem. Ez azért is elsődleges szempont, mert a jelenlegi tervek esetleges végrehajtása hazánkra már a közeljövőben is aránytalanul nagy terheket és magas fenntartási költségeket is róna. Statisztikailag kimutatható, hogy jelenleg a Duna hajózhatóságának növelése - akár az úgynevezett "szűk keresztmetszetek" (vízépítési beavatkozások útján történő) oldásával, akár a hajóflották vagy/és a navigációs stratégiák modernizálásával - az egész Duna mentén a vasúti teherszállítástól veszi el a forgalmat (az egyes országok, tartományok esetében más-más mértékben), és nem a közúti teherszállítás volumenét csökkenti. Ezért társadalmi szinten sem környezetvédelmi, sem gazdasági szempontból nem hoz olyan előnyt, amit a hajózás érdekcsoportjai hangoztatnak. Egy nemrégiben a Magyar Közlekedés című folyóiratban megjelent cikk⁴ rámutat arra, hogy a hazai tulajdonú, kifejezetten Dunára kifejlesztett hajókkal szállító cégek addig versenyképesek, amíg a mélyebb merülésű hajók a kisvízes időszakban nem képesek a hazai Duna sekély vizén közlekedni. Így valószínűsíthető, hogy a hajóút-fejlesztés csak a nyugat-európai hajóflottáknak, valamint a beruházás kivitelezőinek jelent majd gazdasági hasznot, de sem a turizmus, sem a hazai kereskedelem nem fog ettől felvirágozni. Egy másik tanulmány⁵ gazdasági szempontból elemzi a jelenlegi hajózhatóság-fejlesztési projekt paramétereit, s a jövőbeli tervezéshez új ötletként felveti, valamint számokkal is alátámasztja, hogy sokkal kisebb beavatkozással (csúcsgázlókra fókuszáló forgatókönyv) arányaiban sokkal nagyobb gazdasági haszon is elérhető, amennyiben a magyar szakaszon nem az összes gázlót és szűkületet, hanem csak a csúcsgázlókat szüntetik meg. A kisebb számú beavatkozásnak köszönhetően a természeti rendszerek is kevésbé sérülnek. A Dunán csak úgy szabad műszaki beavatkozásokat kezdeményezni, hogy közben a többi, Duna nyújtotta ökológiai szolgáltatás ne sérüljön¹.

A felelősségteljes döntés meghozatalához elengedhetetlen vizsgálni még a flotta korszerűsítésében rejlő lehetőségeket, amelyre szintén az Európai Duna Régió Stratégia keretében nyílik lehetőség, hiszen megoldás lehet az is, ha „nem a Dunát alakítjuk a hajózáshoz, hanem a hajózást a Dunához”⁶.

“MUGGJÁT”

– Néhányan a „Dunások” közül

A lábjegyzeteket ld. a 4. oldalon.

AZ ÓBUDAI GÁZGYÁR

Az Óbudai Gázgyár 1913-1984 között gyártott kőszén alapú gázt. A gáz tisztítása után visszamaradó gáz-massza ammóniumot, arzént, cianid vegyületeket, higanyt és más nehézfémeket is tartalmazott. A gyártás befejezése után a vegyszereket, veszélyes hulladékot és egyéb szennyező anyagokat a területen elásták vagy az ott levő épületek alsó részét töltötték fel velük. Itt szinte minden anyag külön-külön is veszélyes és súlyos egészségkockázatot jelent. Arról pedig egyelőre semmilyen komoly elemzés nem született, hogy ezen anyagok egymással történő reakciója hogyan hat veszélyességükre. Ez a szennyezés a levegőt, a talajvizet és a Dunát is veszélyezteti.

A gáztisztító massa főleg vasból és kénből áll, s ez magas kén-tartalma miatt veszélyes a környezetre. A kén oxidatív környezetben szulfáttá alakul, így a csapadékvíz hatására keletkező csurgalékvíz erősen savas kémhatásúvá válik. Ennek következtében mobilizálódnak a hulladékban egyébként nem túl nagy koncentrációban előforduló toxikus fémek. A szennyező anyagok eloszlása a területen egyáltalán nem egyenletes, azok mind vízszintes, mind függőleges irányban nagy eltérést mutatnak. Maga a terület és az egyes szennyezések helye és kiterjedése nagyon jól dokumentált. Megtalálható itt az összes PAH* és BTEX komponens, TPH, arzén, króm, réz, nikkel, ólom, cink, higany, krezolok és az összes cianid.

Mit kell tudnunk ezekről az anyagokról?

- A szénhidrogének egy része biológiailag könnyen bomlik és kevésbé toxikus, ezeknél az ökoszisztéma veszélyeztetése gyakran a levegőtől való elzárásnak tulajdonítható. Kockázatosabbak az aromás és az ismertén rákkeltő policiklikus aromás szénhidrogének. Poli-aromás szénhidrogének mindig kísérik az olajos szennyeződésekkel, de a városi gázgyár környékén is jellemző ez a kevésbé vízdoldható talajszennyezőanyag.

- A környezetbe került toxikus fémek végállomása a felszíni vizek üledéke.

Már 2002-ben megszülettek a kármentesítésre vonatkozó hatósági határozatok. A Gázgyár területéről 2009 szeptemberéig több mint 20 ezer tonna veszélyes hulladékot távolítottak el, ám továbbra is jelentős mennyiségű szennyező anyag maradt a területen. A Közép-Duna-völgyi Környezet-

védelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség 2009 novemberében, (2002 után) ezért újra kötelezte a Főgáz Zrt.-t mint a szennyezés okozójának jogutódját a kármentesítésre. A környezetvédelmi hatóság asszisztálása mellett, a Fővárosi Önkormányzat és a több mint 50%-os tulajdonában levő Fővárosi Gázművek évek óta labdáznak egymással, miközben súlyosan mérgező anyagok folyamatosan szivárognak a Hajógyári-sziget szomszédságában a Dunába.

Csak halvány reménysugár, hogy Tarlós István Zöld könyvében is szerepel a területen levő víztorony és kátránytornyok rekonstrukciója, amivel bizonyos mértékű kármentesítés is megvalósulhat. Ennek a részprojektnek a költségvetése majd egymilliárd forint és a munkát már meg is kezdték. A terület megfelelő szintű, teljes rehabilitációja közel hatmilliárd forintot emésztene fel, amely elkülönítetten szerepel a Fővárosi Gázművek idei pénzügyi tervében. Minden együtt van tehát ahhoz, hogy ez a város szívében levő szennyező forrás megszűnjön végre és tíz év után rendeződjön ennek a területnek a sorsa. Ehhez azért még egy elég erős politikai akarat is szükséges. Reméljük, hogy az ügy folytatása hamarosan következik, és hogy a vége happy end lesz.

Budapest, 2011.09.21.

Szegfalvi Zsolt
Greenpeace

PAH – Poli-aromás szénhidrogén, BTEX – Benzol és alkilbenzolok, TPH – Összes ásványolaj eredetű szénhidrogén

Lábjegyzetek a 3. oldalhoz

1: Jövő Nemzedékek Országgyűlési Biztosa állásfoglalásai: www.jno.hu

2010. október 14. – A Jövő Nemzedékek Országgyűlési Biztosának állásfoglalása a Duna hajózhatóságának javítására irányuló közlekedésfejlesztési tervek vonatkozásában, Ügyszám: JNO-536-2/2010

2011. február 25. – A Jövő Nemzedékek Országgyűlési Biztosa környezetpolitikai állásfoglalása a Duna-völgy fejlesztéspolitikájáról és ökoszisztéma szolgáltatásainak, hasznóvétel lehetőségeinek megőrzéséről, Ügyszám: JNO-30-81/2011

2: Országos Környezetvédelmi Tanács állásfoglalásai, www.oktt.hu

2011. június 9. – Az Országos Környezetvédelmi Tanács javaslata a dunai hajóút magyarországi szakaszának paramétereivel kapcsolatos magyar álláspontra

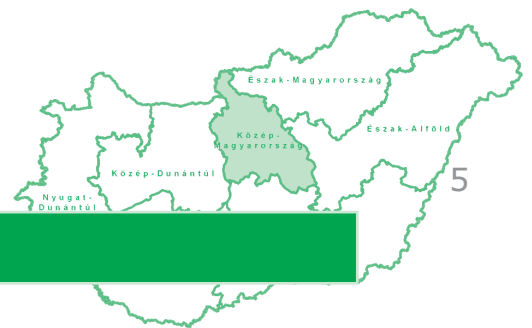
3: AGN Egyezmény: 151/2000. (IX. 1.) Korm. rendelet a nemzetközi jelentőségű vízi utakról szóló európai Megállapodás kihirdetéséről, hatályos 2000. IX. 9-től

4: Magyar Közlekedés, 2011. XIX. évfolyam 12. száma: Fejlődni márpedig szükséges

5: Regionális Energiagazdasági Kutatóközpont (REKK), Szeli-dvország – Hajózásfejlesztés és hajózás, Dunai hajózásfejlesztési javaslatok vizsgálata a belvízi fuvarozás szemszögéből, <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu>;

<http://sites.google.com/site/szelidvorszag>

6: WWF Magyarország – www.wwf.hu

KOHÉZIÓS POLITIKA: HOGYAN TOVÁBB?

Településfejlesztés, köz- és vasútfejlesztés, környezetvédelmi szemléletformáló kampányok és minta-projektek, kisvállalkozások fejlesztése, foglalkoztatás bővítése, képzések – csak néhány azon célok közül, melyeket az Európai Unió kohéziós politikája az első Nemzeti Fejlesztési Terven, az Új Magyarország Fejlesztési Terven, majd az Új Széchenyi Terven keresztül anyagilag is támogat uniós csatlakozásunk óta. A beruházások, fejlesztések megítélése környezeti szempontból igen változatos. Min múlik, hogy a 2014-2020 között milyen irányba mozdul hazánk gazdasága az uniós pénzek segítségével?

Az uniós kohéziós politika kereteit, céljait, finanszírozási logikáját és elveit egy többéves költségvetési keretterv és néhány jogszabály határozza meg. A jelenlegi, 2013-ig tartó költségvetést egy 2014-től 2020-ig terjedő új költségvetés váltja majd fel, melynek tervezett sarkszámait 2011. június végén publikálta az Európai Bizottság.

A költségvetést az Unió Tanácsának egyhangúlag kell jóváhagynia, és az Európai Parlamentnek is el kell fogadnia, a tervek szerint 2012 végéig. A bizottsági tervezet értelmében a teljes költségvetés várhatóan 7%-kal nő, ezen belül a kohéziós politika és a közös agrárpolitika a jelenlegi költségvetési időszakhoz hasonló összegre számíthat. Új tételeként jelenik meg a „Connecting Europe Facility”, amelyet a transzeurópai közlekedési hálózatok (TEN-T) mostani költségvetésének háromszorosa illetne, és ezen összeg csaknem fele közlekedési célokat szolgálna, míg a többi része energetikai és informatikai fejlesztéseket támogatna. A természetvédelmi célú LIFE+ kerete mintegy 40%-kal nőne a Bizottság tervezete szerint, bár a költségvetésben arányaiban még mindig igen kis szeletet képvisel.

A kohéziós politika támogatási logikája sajnos még mindig az egy főre jutó GDP-ben mért „fejlettség” szerint sorolja – a korábbi kettő helyett immár – három kategóriába a régiókat („kevésbé fejlett”, „átmeneti régió” és a „fejlettebb régiók”), és eszerint határozza meg a támogatási jogosultság mértékét, melynek részletszabályai később várhatók. Kohéziós Alapból továbbra is azon tagországok jogosultak támogatásra, amelyekben az egy főre jutó bruttó nemzeti jövedelem az uniós átlag 90%-a alatt van.

2007 és 2013 között mintegy hatezermilliárd forint fejlesztési forrás áll(t) Magyarország rendelkezésére a kohéziós politika révén. Az új költségvetési időszakban hasonló nagyságrendű fejlesztési forrásokra számíthat hazánk, bár már nemcsak támogatás, hanem részben más konstrukciók (pl. kedvezményes hitel) formájában.

A kohéziós politika jogi szabályozásának tervezeteit várhatóan október folyamán hozza nyilvánosságra az Európai Bizottság, több részletben. Az első csomag a kohéziós politika általános rendeletét, a pénzügyi alapokat (Regionális Fejlesztési Alap, Szociális Alap, Kohéziós Alap, Globalizációs Alkalmazkodási Alap, Szolidaritási Alap) és a területi együttműködés feltételeit hivatott szabályozni. Október közepén várható a közlekedési és más hálózati rendszerek szabályozása (TEN-T, Connecting Europe Facility), majd november-december tájéka a Közös Stratégiai Keretterv, amely a kohéziós politika uniós szintű, egységes és átfogó beruházási stratégiájaként az Európa 2020 stratégia céljait szolgálja. Ígéretes újítás, hogy a Keretterv kiterjed majd a kohéziós politikán túl a vidékfejlesztési és halászati politikára is. Ezeket a jogszabályokat az Európai Parlament és a Tanács együttdöntési mechanizmussal fogadják el, legkésőbb 2012 végéig. Ezért 2011 második felében és 2012-ben élénk egyeztetések zajlanak az uniós intézmények és a tagállamok között is.

Az eddig napvilágot látott dokumentumok és az Európai Bizottság nyilatkozatai alapján az új kohéziós politika több eleme körvonalazódni látszik már. Eszerint nagyobb hangsúlyt kap a stratégiai megközelítés: minden támogatásnak az Európa 2020 stratégia megvalósítását kell szolgálnia, amit a szigorúbb programozáson és a tematikus koncentrációk keresztül kíván biztosítani az Unió. A kevésbé fejlett régiók több

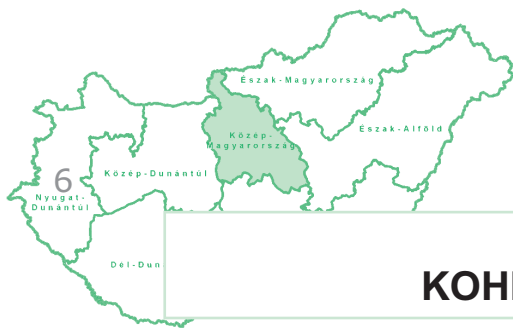
tematikus célra igényelhetnek majd támogatást, mint a fejlettebbek. Kedvező iránynak tűnik a lengyel uniós elnökség által szorgalmazott integrált megközelítés, mely a szakpolitikák és források összehangolását célozza. A Területi Agendában 2007-ben lefektetett elvek alkalmazása (minden fejlesztés területi, térségi hatásainak vizsgálata, figyelembevétele) szintén javára válna a kohéziós politikának.

A Bizottság a szabályozási környezetre, hatékony szakpolitikák meglétére, az intézményi és adminisztratív kapacitásokra vonatkozó feltételeket is szab a tagállamoknak a programok hatékony végrehajtása érdekében (ún. kondicionalitás). Sajnos a feltételek közé környezetvédelmi jellegűek – a civil szervezetek kérése ellenére – nem kerültek be. Az új ciklusban a Bizottság a korábbinál sokkal nagyobb hangsúlyt fektet a szabályos és hatékony végrehajtásra, valamint az abszorpció helyett a kívánt hatások elérésére. Ezért a monitoring és értékelési rendszer megerősítését és a pénzügyi elszámolási rendszer szigorítását tervezi (az adminisztratív terhek egyidejű csökkentése mellett), valamint ez indokolja a teljesítési tartalék összegének 3-ról 5%-ra való növelését is. Cikkünk írásakor még vitatott, hogy ezt a tartalékot az egyes tagállamokhoz rendelik-e, vagy uniós szinten döntenek-e majd felhasználásukról, a régiók uniós szintű versenyében.

Már a jogszabályok egyeztetésével párhuzamosan (2011-12-ben) megkezdődik a tagállamokban a nemzeti reformprogramok, stratégiák és célok kidolgozása, amelyek megalapozzák a tagállamok és az Európai Bizottság között 2013 végéig megkötendő ún. Fejlesztési és Beruházási Partnerségi Szerződéseket. Ezek kulcsfontosságú dokumentumok lesznek, hiszen tulajdonképpen ezek veszik át a korábbi Nemzeti Stratégiai Referenciakeretek szerepét és tartalmazzák majd a tagállam által vállalt tematikus és konkrét célokat, az ezek megvalósítását jelző indikátorokat, a feltételek teljesítése iránti kötelezettségvállalást és a más EU-s alapokkal való összehangolás módját. (A szerződésbe foglalandó indikátorokat aszerint határozzák majd meg, hogy az egyes tagállamok gazdasági, foglalkoztatási és más mutatói hogy állnak, és milyen mértékben és módon kell változniuk ahhoz, hogy az Európa 2020 stratégia számszerűsített céljainak eléréséhez hozzájáruljanak.) A szerződés elvileg csak a kohéziós politikát hivatott lefedni, de hatálya más politikákra és eszközökre is kiterjeszhető. A szerződésre építve dolgozzák majd ki a tagállamok – tematikus vagy regionális – operatív programjait, melyeket az Európai Bizottságnak el kell fogadnia 2013 végéig. Egyes jelzések szerint például a regionális és nemzeti innovációs, energetikai stb. stratégiáknak kell majd az Európa 2020 stratégia egy-egy zászlóshajó programjához illeszkedniük, és egy-egy stratégia több operatív programból is számíthat majd támogatásra (pl. egy az erőforrás-hatékonyt szolgáló energiastratégia a mostani KEOP és ROP típusú operatív programokból). Tekintve, hogy ezek a dokumentumok alapjaiban határozzák meg az ország fejlődésének irányát, és ezáltal a környezeti, társadalmi viszonyokra is jelentős hatással vannak, a civil társadalomnak – amint azt az Európai Civil Találkozó ajánlásai* is megfogalmazták – jogos elvárása, hogy a Fejlesztési és Beruházási Partnerségi Szerződés és az operatív programok kidolgozása és elfogadása társadalmi egyeztetéssel történjen.

Dönsz-Kovács Teodóra

* *Ld. a következő cikket*

AJÁNLÁSOK A PARTNERSÉG 2013 UTÁNI KOHÉZIÓS POLITIKÁBAN VALÓ ALKALMAZÁSÁHOZ

Mi, az Európai Civil Találkozó Aktív polgárság és civil részvétel szekciójának résztvevői megosztottuk és megvitattuk az európai kohéziós politika partnerség elvének érvényesülésével kapcsolatos tapasztalatainkat. A gyakorlat számos jó példája mellett tudatában vagyunk komoly hiányosságoknak és vegyes eredményű gyakorlatnak is.

Hisszük, hogy az európai polgárok fokozott bevonása a döntéshozatali folyamatokba javítja a kormányzati politikák minőségét, relevanciáját és hatékonyságát, és biztosítja, hogy a gazdasági szempontok mellett a társadalmi és környezeti megfontolások is érvényesüljenek. A partnerség érdemi megvalósításához elengedhetetlen, hogy az Aarhusi Egyezmény elveit széles értelmezésben alkalmazzuk, és a partnerséghez az átláthatóság, az információkhoz és a jogsegélyhez való hozzáférés, valamint a szubszidiaritás társuljon. A fentiek tükrében indokoltnak és szükségesnek tartottuk, hogy az alábbi ajánlásokat intézzük az európai és tagállami döntéshozókhoz, hogy a partnerség jobban érvényesülhessen a közjó érdekében.

Jogi kitételek

Üdvözljük az Európai Bizottságnak a Kohéziós Jelentés következtetéseit tartalmazó közleményében megfogalmazott azon szándékát és elvárását, hogy a partnerség fejlesztése érdekében „erősíteni kell a helyi és regionális szinten érintettek, a szociális partnerek és a civil társadalom képviseletét a politikáról folytatott párbeszédben és a kohéziós politika végrehajtásában egyaránt”, EU-s, nemzeti, regionális és helyi szinten.

Javasoljuk, hogy - a kohéziós folyamatok erősítése érdekében - mind az Európai Bizottság, mind az egyes országok kormányai ismerjék el és támogassák a non-profit szektor függetlenségét, beleértve törvényes jogát arra, hogy kampányokat folytasson, hogy megjegyzéseket fűzzön a Kormány politikájához, és hogy megkérdőjelezze annak politikáját, tekintet nélkül minden létező anyagi kapcsolatra, valamint hogy meghatározza és intézze saját ügyeit. Biztosítani kell, hogy a partnerségben résztvevő civil szervezetek - demokratikus választási folyamattal - saját maguk határozhassák meg képviselőiket. Ennek költségeit az adott országok kormányzati költségvetésébe kell illeszteni.

A kohéziós politika részeként garanciákat kell nyújtani arra, hogy a partnerség során a kormány álláspontjával ellentétes véleményeket megfogalmazó szervezeteket a továbbiakban semmilyen formában nem éri emiatt szankció, támogatásmegvonás vagy -elmaradás az állami/kormányzati oldal részéről. Amennyiben mégis felmerül a gyanú a politikai erőfölény nem kívánt alkalmazására, akkor az érintett civil szervezet közvetlenül fordulhasson EU szintű egyeztető (mediációs) testülethez.

A kohéziós politika pénzalapjait szabályozó új rendeletek tartalmazzanak minimális követelményeket a partnerségre vonatkozóan, beleértve az információhoz való hozzáférést, a partnerek szerepének pontosabb meghatározását és a bevonásukkal járó ráfordítások kompenzálásának eljárásrendjét. A szabályozás tartalmazzon kötelező érvényű intézkedéseket a minden releváns érdekeltre, így a civil társadalomra kiterjedő érdemi társadalmi részvétel és partnerség megvalósítására, a programozás minden szakasza és szintje (európai, nemzeti és regionális), valamint a végrehajtás, a monitoring és az értékelés vonatkozásában.

A partnerség tárgya

A partnerségnek ki kell terjednie a kohéziós politikához kapcsolódó nemzeti és regionális stratégiák és programok előkészítésére, prog-

ramozására, végrehajtására, monitoringjára és értékelésére. Ennek ki kell terjednie, az érdekeltet képviselőinek a nemzeti és regionális stratégiákat és operatív programokat kidolgozó munkacsoportokba, a monitoring bizottságokba, a projekt- és programértékelő munkacsoportokba való bevonására stb., de nem korlátozódhat kizárólag csak ezekre. Együttműködő, konszenzusra törekvő tervezésre van szükség, ahol valamennyi érdekelt a kezdetektől jelen lehet.

A közigazgatás, az irányító hatóságok és az érdekeltet kapacitásfejlesztése elengedhetetlen az összes partnerre kiterjedő, átlátható és hatékony együttműködés kultúrájának további fejlesztése érdekében, a tagállamokban és a tagjelölt országokban egyaránt. Készüljön útmutató az érdemi partnerség legjobb gyakorlatairól, eszközeiről és módszereiről, ezzel is előmozdítva a folyamatot és segítve a partnerségi eljárások kivitelezését.

Programozás

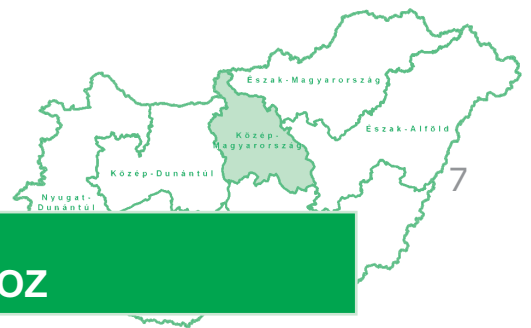
A Fejlesztési és Beruházási Partnerségi Szerződések alapját képező nemzeti és regionális reformstratégiákat és célokat a minden kormányzati szintet és érdekeltet – így a kedvezményezetteket és a civil társadalmat is – bevonó, széleskörű konzultációs folyamat eredményeként kell kialakítani. Az EU és a tagállamok közötti szerződést annak megkötése előtt az érdekeltetnek jóvá kell hagyniuk. Az érdekeltet észrevételeit komolyan kell venni, így biztosítva, hogy a társadalmi és környezeti megfontolásokat is figyelembe veszik a gazdasági szempontok mellett. A hatóságok garantálják a munka közös voltának komolyságát, a véleményezők számára is könnyen érthető formában mutassák be a véleményezés lépéseit, szabjanak meg olyan határidőket a véleményezésre, mely alatt a véleményezők ténylegesen képesek lehetnek a dokumentum-tervezetek áttanulmányozására és javaslataik/állásfoglalásaik megfogalmazására, (vagyis ésszerű időtartamot kell hagyni a reagálásra, számításba véve azt is, hogy a civil szervezetek is konzultálhassanak felhasználóikkal, ügyfeleikkel és támogatóikkal); továbbá a hatóságok válaszoljanak a dokumentum-tervezeteket véleményezőknél, és a véleményezési folyamat részeként adjanak magyarázatot az egyes észrevételek elfogadására vagy elutasítására.

A Szerződésre, a nemzeti és regionális reformstratégiákra és az operatív programokra készüljön stratégiai környezeti vizsgálat ezen dokumentumok tervezési folyamatával párhuzamosan és iteratív módon, teljesen nyitott és nyilvános eljárás keretében.

A legnagyobb infrastrukturális, ún. kiemelt projektek Európai Bizottság jóváhagyását igénylő rendszere maradjon meg, és biztosítsa a kiemelt projektek és kiválasztási feltételeik jóváhagyási folyamatának teljes átláthatóságát. A kiemelt projektek kidolgozásába és végrehajtásába széles körben közvetlenül vonják be a társadalmi partnerek képviselőit. Az ezen projektek kidolgozásához, végrehajtásához illesztendő társadalmi egyeztetési folyamat leírása képezze a tagállam által az Európai Bizottságnak elbírálásra leadandó dokumentáció részét.

Végrehajtás

A civil szakértőket vonják be a projekteket értékelő és kiválasztó munkacsoportokba. Biztosítani kell, hogy a civil oldal képviselőit erre a feladatra is a civil szervezetek saját maguk választhassák,

AJÁNLÁSOK A PARTNERSÉG 2013 UTÁNI KOHÉZIÓS POLITIKÁBAN VALÓ ALKALMAZÁSÁHOZ

demokratikus választási eljárás keretében. A projekteket értékelő és kiválasztó munkacsoport összetételét illetően különös figyelemmel kell lenni az összeférhetetlenségi szabályokra.

A kohéziós politika pénzalapjainak potenciális pályázói számára legyen biztosított az ingyenes képzés, segítség, tanácsadás a Technikai Segítségnyújtás keret terhére.

Egyes intézkedések (pl. szociális és közösségfejlesztés) esetén legyen kötelező feltétel a pályázó számára a civil szervezetekkel, ill. a célcsoportok képviselőivel való együttműködés.

Monitoring

Növelni kell a monitoring bizottságok hatáskörét (hogy az kiterjedjen az adott programozási és végrehajtási dokumentumok bármely módosítására és a programok „horizontális” teljesítményének vizsgálatára).

A kormányzati és nem kormányzati partnerek egyenlő arányban legyenek képviselve a monitoring bizottságokban, a regionális hatóságokat pedig – legyenek azok választott vagy kinevezett testületek – a kormányzati oldalhoz tartozóként tartsák számon.

A partnerek köre

A partnerség a következő szervekre terjedjen ki a helyi szinttől a regionálison és az országoson át az EU-s szintig: a köz- és a magánszféra szereplői, beleértve a szociális és gazdasági partnereket és a nem kormányzati szervezeteket, különös tekintettel a férfiak és nők esélyegyenlőségéért, a fogyatékosok esélyegyenlőségéért küzdőkre, az etnikai kisebbségéért és a környezetvédelmi követelmények integrációja által a fenntartható fejlődésért tevékenykedőkre. A fentiek rendelkezzenek választott képviselőkkel a kohéziós politika programjainak és alapjainak monitoring bizottságaiban is. A partnerség megvalósításánál külön figyelmet kell fordítani a speciális igényű, akadályoztatott csoportokra (szegények, idősek, romák stb.), hogy a hatóságok olyan, nem kizárólag internet alapú eszközöket használjanak, amelyek az érdemi részvételt biztosítják.

A fenti csoportok a tagállamok hatóságai által tiszteletben tartott, nyitott és autonóm eljárásban válasszák meg képviselőiket a monitoring bizottságokba, a programozó vagy projektértékelő munkacsoportokba és bármely más, partnerségi alapon szervezett testületbe.

A partnereknek a tervezésben, monitoringban, projektértékelésben vagy más, partnerségi alapon működő testületben való részvételével kapcsolatos közvetlen költségeit (pl. utazás) meg kell téríteni.

Az információhoz való hozzáférés és az átláthatóság

A kohéziós politika irányító hatóságai biztosítsák a programok, támogatások és projektek költségeinek és hatásainak teljes nyilvánosságát az EU állampolgárainak jobb tájékoztatása érdekében. Az információ mindig legyen időszerű és könnyen hozzáférhető, minden szinten. A tagállamok egy központi honlapon tegyék közzé a projektekre és programokra vonatkozó minden információt, beleértve a programozás és az ahhoz kapcsolódó társadalmi egyeztetés menetrendjét, az előkészítő dokumentumokat, a programokat, a projekt kiválasztási kritériumokat és eljárásokat, a bizottságok összetételét és jegyzőkönyveit, a pályázatokat, a környezeti hatásvizsgálatokat, a kiválasztott projekteket, a kedvezményezetteket, az audit, monitoring és értékelési kritériumokat és jelentéseket. A döntések előkészítésének, végrehajtásának és érvényesítésének folyamata legyen egyértelmű és mindenki számára hozzáférhető.

A kohéziós politika a kedvezményezettek szolgálatában

Üdvözöljük az Európai Bizottságnak a kohéziós politika alapjainak kapcsolódó adminisztratív terhek csökkentésére, „az egyszerűsített kifizetési módszereknek” (szabványos egységköltség-skálák és egyszerű kifizetések) szélesebb körű alkalmazására irányuló kezdeményezését, valamint a jogszabályok szabályok olyan differenciálására vonatkozó javaslatát, amely „lehetővé tenné az adott politikákra, eszközökre és az érintett kedvezményezettekkel jellemző sajátosságoknak megfelelő differenciálást.”

Mi is felhívjuk a tagállamokat, hogy kövessék ezt az utat, és dolgozzanak a kohéziós politika alapjainak való hozzáférést nehezítő adminisztratív és pénzügyi terhek csökkentésén, különös tekintettel a nem kormányzati szervezetek és a közszolgáltatásokat nyújtó szervezetek sajátosságaira. Készek vagyunk a civil szervezetek gyakorlati tapasztalataira építve további, az egyszerűsítés eszközeire vonatkozó javaslatokkal hozzájárulni ehhez a törekvéshez.

Üdvözöljük a Bizottság azon felhívását is, hogy a tagállamok továbbra is támogassák az érdekeltek, szociális partnerek és civil társadalom különböző szintjei közötti párbeszédet. Ezért javasoljuk, hogy a tagállamok vezessenek be támogatási konstrukciókat a partnerség gyakorlatának elterjesztésére, a részvétel és a kapacitásfejlesztés támogatására.

Kérjük fenti javaslataink érvényesülésének évenkénti áttekintését, a nonprofit szektor képviselőivel közösen.

Budapest, 2011. június 7.

/Jelen dokumentum szövegét az „Európai Civil Találkozó 2011 – a 3. Európai Civil Napok” nevű európai uniós civil konferencia résztvevői fogadták el a rendezvény 2011. június 7-i záró plenáris ülésén. A dokumentum teljes szövege a Századvég Politikai Iskola Alapítvány szellemi tulajdonát képezi. A jogtulajdonos kinyilvánítja, hogy a szöveg részben vagy egészben kizárólag a forrás pontos megjelölésével használható fel. Az Európai Civil Találkozó 2011 – a 3. Európai Civil Napok az Európai Unió Tanácsa Magyar Elnökségének hivatalos rendezvénye, az Európai Unió pénzügyi támogatásával valósult meg./

AHOL A KLÍMAVÉDELEM ÉS A JÓZAN ÉSZ TALÁLKOZIK

A magyarok hallottak már az éghajlatváltozásról, de felméréseink alapján annak – főleg közvetett vagy hosszú távú – hatásait, összefüggéseit kevésbé ismeri. Az általános rövidlátást támasztja alá, hogy ha nincs éppen extrém időjárás, az emberek hajlamosak bagatellizálni az éghajlatváltozást. Éppen ezért fontos, hogy a lakosságot ráébredesszük a fenntarthatósági össze-

függésekre, például a klímavédelem mellett az anyag- és energiautakékos gazdaságra való átállást segítő klímatorvény-javaslatlal (ld. www.klimatorveny.hu). Ugyanakkor a tisztánlátáshoz az is szükséges, hogy ismerjük az éghajlatváltozás tudományos hátterét és várható magyarországi hatásait is, ezt vázolja a következő cikk.

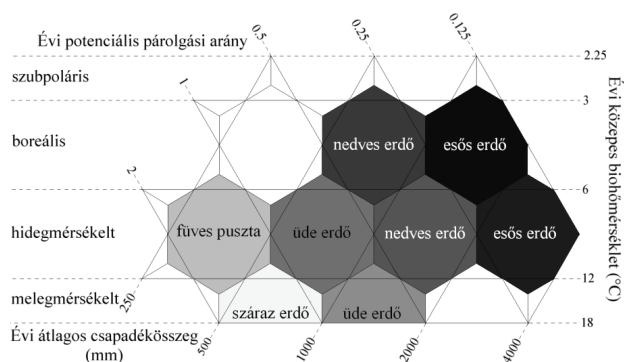
A Kárpát-medencében múlt században lezajlott éghajlatváltozás tájökölógiai szempontból

Manapság egyre több környezetvédelmi fórumon merül fel annak igénye, hogy az éghajlatváltozás tényét az eddigiekhez képest újult formában prezentáljuk. Egyre többször fogalmazódik meg az igény, miszerint egy átlagos ember számára is érthetően, a veszély mértékéhez mérten kell tájékoztatást adni a klímaváltozásról.

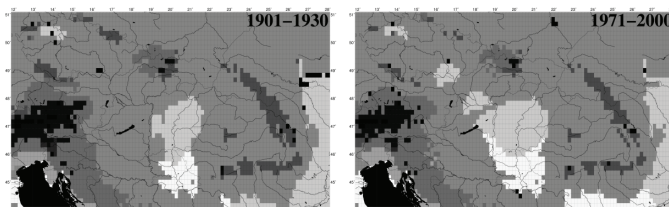
BARTHOLY et al. (2007) szerint Magyarországon a 2071-2100-as időszakban „a melegedés várható mértéke mindegyik évszakban meghaladja a 2,5°C-ot, de kisebb lesz, mint 4,8°C”. Jelenleg hazánkban a közepes évi hőingás 19-23°C között van (OMSZ, 2001), míg az átlagos napi hőingás télen kb. 5°C, nyáron pedig 10-14°C körüli. Ha összehasonlítjuk a prognosztizált melegedést (2,5°C) mind az évi, mind a napi skálán jelenleg tapasztalható hőingásokkal, akkor láthatjuk, hogy az előbbi sokkal kisebb. Tehát amennyiben az emberek csak a várható átlagos hőmérséklet-emelkedés tényével szembesülnek, kevésbé veszik majd komolyan az éghajlatváltozást, mivel szinte nem is tartják majd „jelentős” változásnak. Ha viszont azt hangsúlyozzuk, hogy milyen tájökölógiai változások mehetnek végbe, akár eme 2,5°C-os hőmérsékletemelkedésnek köszönhetően, máris valóságos problémaként értékelhetik majd a klíma módosulásaként jelentkező változásokat.

Tehát az előbb felsorolt okokból adódóan éreztem szükségesnek, hogy a Kárpát-medencében lezajlott klímaváltozást egy összetettebb éghajlatleíró módszer segítségével vizsgáljam meg. Olyan éghajlatleíró módszerre volt szükségem, amely a klíma jellegét az ökológiai határvonalakat figyelembe véve jellemzi. Választásom így HOLDRIDGE (1947) életforma osztályozására esett.

Holdridge az egyes klímákat a rájuk jellemző vegetációk alapján rendszerezte. A lehetséges vegetációt három klimatikus tényező, nevezetesen az évi átlagos biohőmérséklet (ABT), az évi potenciális párolgási arány (APETR) és az évi átlagos csapadékmennyiség (APPT) alapján becsli. Holdridge valójában potenciális életformákat definiált, azaz a fenti klimatikus indexekkel a vegetációtípusok zavartalan működéséhez szükséges létfeltételeket állapította meg (LUGO et al., 1999). Holdridge potenciális életformáinak alapját egy-egy főbiom képezi, amelyek aztán – hőmérsékleti és nedvességi jellemzők alapján – további vegetációtípusokra oszthatóak. Rendszerét legkönnyebben egy háromszög-diagramban szemléltethetjük. Ennek egy részlete az 1. ábrán látható.

1. ábra – A Holdridge-háromszög egy részlete (a 2. ábra jelmagyarázata)

2. ábra – A kelet-közép-európai térség potenciális életformái a XX. század első és utolsó 30 éves periódusában (fekete pontok: hibás pontok) [CRU TS 1.2 adatbázis alapján (Mitchell et al., 2003)]

A 2. ábra a kelet-közép-európai térség Holdridge által definiált potenciális életformáit ábrázolja a múlt század elején és végén. Leolvasható az ábráról, hogy a vizsgált területen a múlt században a legnagyobb változások a Kárpát-medencében zajlottak. A Kárpáttól északra és keletre szinte jelentéktelen változások figyelhetőek meg. Azonban a Kisalföld területén például a múlt század elején a potenciális vegetáció a hidegmérsékelt üde erdő volt, míg a század végére hidegmérsékelt füves puszta lett. Ezzel is alátámasztva a XX. században megfigyelhető szárazodási tendenciát. A Bácskában és a Dunamenti-síkságon is a hidegmérsékelt üde erdőről melegmésékelt száraz erdőre módosult a klimatikusan lehetséges létforma a századvégére; tehát mind a hőmérsékleti, mind a nedvességi jelleget tekintve módosult a táj. A Keleti- és Déli-Kárpátok vonulata az 2. ábra mindkét térképén kirajzolódik a boreális nedves erdők által, azonban a század végére a kategória már sokkal szűkebb területen fordult elő.

Persze könnyen belátható, hogy a fent említett változások valójában nem zajlottak le. Vagyis nem pontosan így, hiszen a Kárpát-medence növényföldrajzi arculatát az utóbbi évezredben már nem a klimatikus, hanem főként a humán tényezők alakították. Így a mezőgazdaság térhódításának és a folyószabályozásnak köszönhetően a Kárpát-medencében a valós és a potenciális életformák már a század elején sem fedték egymást. Azonban még így is elkészerítő látvány, hogy hazánk klímája a századvégére a szárazabb és/vagy melegebb körülményekhez szokott vegetációknak felelt meg.

Szelepcsényi Zoltán
ELTE Meteorológiai Tanszék

Irodalomjegyzék

- BARTHOLY, J., PONGRÁCZ, R. és GELYBÓ, Gy. (2007): A 21. század végén várható regionális éghajlatváltozás Magyarországon. *Földrajzi Értesítő*, LVI, pp. 147-168.
- HOLDRIDGE, L. R. (1947): Determination of world plant formations from simple climatic data. *Science*, 105, pp. 367-368.
- LUGO, A. E., S. L. BROWN, R. DODSON, T. S. SMITH & H. H. SHUGART (1999): The Holdridge Life Zones of the conterminous United States in relation to ecosystem mapping. *Journal of Biogeography*, 26, pp. 1025-1038.
- MITCHELL, T.D., T.R. CARTER, P.D. JONES, M. HULME and M. NEW (2003): A comprehensive set of high-resolution grids of monthly climate for Europe and the globe: the observed record (1901-2000) and 16 scenarios (2001-2100). *Journal of Climate*: submitted (August 2003)
- OMSZ (2001): *Magyarország éghajlati atlasza*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 108 pp.